

تفسیر چند اصطلاح نجومی در قرآن - بخش سوم

فراگیری زمین از منظر قرآن و علم

سید عیسی مسترحمی

از ویژگی‌هایی که در قرآن برای زمین بیان شده "کفات" است. لنویون برای این واژه معانی متعددی ذکر کرده‌اند و دانشمندان و مفسران با توجه به این معانی و نیز اکتشافات علمی، دیدگاه‌های مختلفی را درباره مراد از این ویژگی ارائه داده‌اند و حتی برخی آن را بعنوان معجزاتی علمی از قرآن معرفی می‌کنند.

ایه

"الم نجم الارض کفأتاً • احیاء • أمواتاً"
(ایا زمین را قرار ندادیم فراگیرنده • زندگان و مردگان؟)

بحث لنوی

در کتب لغت برای ماده "کفت" معانی و کاربردهای متعددی ذکر شده است. ۱- جمع کردن ۲- متصل و ضمیمه کردن ۳- حرکت و پرواز سریع ۴- دگرگونی و تغییر دادن ۵- بازگشتن ۶- گرفتن ۷- زیر و رو کردن ۸- دیگ کوچک برخی از این معانی منشأ واحدی دارند و به یک معنا بازگشت می‌کنند به عنوان مثال، معنای چهارم [دگرگون کردن و تغییر دادن] بسیار به معنای هفتم [زیر و رو کردن] نزدیک است. بعضی از این معانی نیز لازم یکدیگر هستند؛ به عنوان نمونه سه معنای اول از این نوعند، چرا که حیوانی که پرواز می‌کند بال‌های خود را جمع می‌نماید و یا سوار کاری که حیوانی را تند می‌راند خود را بر پشت حیوان می‌چسباند و بدن خویش را جمع می‌نماید.

دیدگاه‌ها و نظریات مفسران و دانشمندان

الف: آیت‌الله مکارم پس از نقل دو معنای "جمع کردن و پرواز سریع" برای واژه کفات، در بیان مفهوم آیه شریفه می‌نویسند: "اگر معنای اول منظور باشد مفهوم آیه آن است که زمین را وسیله اجتماع انسان‌ها در حال حیات و زیر زمین را مرکز اجتماعشان بعد از مرگ قرار دادیم. و اگر معنای دوم منظور باشد مفهومش این است که زمین دارای پرواز سریع است و این با حرکت انتقالی زمین به دور خورشید که با سرعت زیادی و در هر ثانیه ۲۰ و در هر دقیقه ۱۲۰۰ کیلومتر در مسیر خود به گرد خورشید پیش می‌رود

و مردگان و زندگان را با خود به اطراف آفتاب می‌گرداند مناسب است."

ب: مهندس محمد علی سادات از نویسندگان معاصر است که واژه کفات را در آیه بیانگر حرکت و جاذبه زمین می‌داند ایشان در این باره می‌نویسند: "کفات مصدر است و به معنای پرواز سریع که پرنده از شدت سرعت برای حفظ اعتدال خود بال و پرش را جمع می‌کند؛ این جمع کردن بال و پر از شدت سرعت را "کفات" گویند. در اینجا به صورت مصدر استعمال شده و هر وقت مصدر به صورت اسم فاعل به کار برده شود، مبالغه را می‌رساند یعنی در اینجا شدت فوق‌العاده سرعت نشان داده شده است. پس مفهوم آیه چنین می‌شود: "ایا زمین را به صورت پرواز [یا پرنده‌ای سریع‌السیر] نیافریدیم؟ که در عین حال که با سرعت پرواز می‌کند مرده و زنده خود را نگه می‌دارد و از آنها حفاظت و حراست می‌نماید." و این حفاظت، اشاره به نیروی جاذبه زمین می‌باشد. پس در آیه دو اصل علمی بیان شده است، یکی حرکت زمین و دیگری وجود نیروی جاذبه."

ج: مؤلف تفسیر الفرقان با مصدر دانستن "کفات" آن را مقول دوم نجهل می‌داند و با اشاره به آیه ۱۵ سوره ملک که می‌فرماید: "هو الذی جعل لکم الارض ذلولا" می‌نویسد: "زمین دورانی بدون کفات بود، دیوانه‌وار به این سو و آن سو

حرکت می‌کرد و هیچ‌گونه جاذبه‌ای نداشت، سوزان بود و برای زندگی بشر آماده نبود و خلودن متعال آن را به صورت کنونی که در عین حرکت سریع، زندگان و مردگان را بر روی خود نگاه می‌دارد، درآورده است."

ایشان تعداد حرکتی را که تاکنون دانشمندان برای زمین کشف کرده‌اند، چهارده نوع حرکت می‌دانند و قائلند که اگر جاذبه زمین نبود هر آینه زمین به صورت قطعه‌هایی به اطراف آسمان پرتاب می‌شد.

این دانشمند معاصر در کتاب دیگرش که به طور اختصاصی برخی موضوعات نجومی در قرآن را مورد بررسی قرار داده است نیز موصلاً به بیان مراد آیه می‌پردازد و درباره تشبیه ضمنی که در آیه صورت گرفته است، چنین می‌نویسد: "پرنده‌ای سریع‌السیر که قبض و جذب می‌کند

بر کرده خود و زیر بال‌های نامرئی خویش زنده و مرده را." ایشان مراد از "احیاء" را موجودات دارای احساس و مراد از "أموات" را موجودات بدون حس مثل مثل جو و اکسیژن می‌داند که به همراه زمین در حرکتند.

د: یکی دیگر از نویسندگان معاصر، آیه شریفه را اشاره به حرکت انتقالی زمین می‌داند و می‌نویسد: "قرآن کریم زمین را به مرغی که در هوا به سرعت پر می‌زند و بعد بال‌های خود را محکم می‌بندد تا به سوی هدفش سریع‌تر حرکت کند تشبیه کرده است و بدین‌صورت حرکت انتقالی زمین در فضا را برای مردم مجسم فرموده است."

ه: برخی از صاحب‌نظران یا استاد به معنای لنوی "کفات" و یافته‌های علمی، سه گزاره علمی را از آیه استفاده کرده‌اند:

- ۱- حرکت وضعی و انتقالی زمین و سرعت حرکت آن در فضا [حرکت سریع پرنده در فضا]
- ۲- تغییرات سطحی و عمقی کره زمین [دگرگونی و زیر و رو شدن]
- ۳- وجود مواد مذاب داخل زمین [دیگ کوچک]

و: یوسف الحاج احمد محمد سامی محمد علی و دکتر محمد حسن هیتو از دیگر دانشمندانی هستند که این آیه را اشاره به نیروی جاذبه زمین می‌دانند و شیخ خالد عبدالرحمن العک نیز علاوه بر جاذبه حرکت زمین را نیز از آیه استفاده کرده است.

ح: آیت‌الله مصباح زیدی نیز همانند علامه "جمع کردن" را معنای مناسب برای این واژه دانسته و استفاده حرکت زمین

را از آیه شریفه ضعیف می‌دانند و می‌نویسند: "کفات موضعی است که اشاره در آن جمع‌آوری می‌گردد و در اصل معنای آن، گرفتن و ضمیمه کردن وجود دارد و بعید نیست که اشاره به نیروی جاذبه زمین باشد کفایت دارای معنای دیگری نیز می‌باشد عرب می‌گویند: "کفت الطائره ای- أسرع فی الطيران" (پرنده به سرعت پرید) و با توجه به همین معنا برخی گفته‌اند این آیه اشاره است به حرکت انتقالی زمین. اما این احتمال از احتمال نخستین ضعیف‌تر است زیرا کفایت معنای مصدری دارد و بنا بر این معنای آیه چنین می‌شود که "زمین سرعت است" نه این که زمین سرعت دارد مگر این که مصدر را به معنای صفت بگیریم که این خلاف ظاهر آیه است."

نقد و بررسی

دلالت آیه شریفه به حرکت زمین مبتنی بر دو مسئله است ۱- اثبات شود "کفات" در لغت به معنای حرکت و جابه‌جایی است. ۲- ارتباط این دو آیه (۲۵ و ۲۶ سوره رسالات) با همدیگر، به صورتی مناسب با حرکت زمین تبیین گردد همانطوری که از معاجم لغت همچون مقایس اللغه و مفردات راغب نقل شد، ماده "کفت" را به معنای جمع کردن و ضمیمه نمودن می‌داند ولی برخی دیگر همچون صحاح الفقه و العین حرکت سریع را به عنوان معنای دومی برای این ماده بیان می‌کنند این فارس نیز معنای دوم را در ارتباط با معنای اول می‌داند، چرا که جمع‌شدن بال و پر پرنده در هنگام پرواز و نیز جمع شدن سوار بر پشت مرکب، به علت سرعت زیاد آن است.

در صورتی که "کفات" منحصرأ معنای اول [جمع کردن و

ضمیمه نمودن] را داشته باشد، اگر چه می‌توان آن را اشاره به جاذبه زمین دانست ولی نمی‌توان حرکت زمین را به آن نسبت داد مگر با این توجیه که جمع کردن و حفظ نمودن مردگان و زندگان بر روی زمین به کمک نیروی جاذبه، برای جلوگیری از پرتاب شدن آنها به فضا در اثر حرکت شدید زمین است. اما در صورت پذیرفتن معنای دوم را داشته باشد، اگر چه می‌توان آن را اشاره به جاذبه زمین دانست ولی نمی‌توان حرکت زمین را به آن نسبت داد مگر با این توجیه که جمع کردن و حفظ نمودن مردگان و زندگان بر روی زمین به کمک نیروی جاذبه، برای جلوگیری از پرتاب شدن آنها به فضا در اثر حرکت شدید زمین است. اما در صورت پذیرفتن معنای دوم [حرکت سریع] برای این واژه آیه شریفه به روشنی بر حرکت زمین دلالت دارد و فقط نحوه ارتباط آن با آیه بعد باید تبیین گردد البته به نظر می‌رسد واژه کفات تحمل هر دو معنا را داشته باشد و بر حرکت زمین و در عین حال، حفظ و جذب کردن موجودات زنده و مرده [بی‌جان] بر روی خود دلالت کند و با توجه به آنچه در کتب ادبی آمده است که مصدر گاهی در معنای اسم فاعل به کار می‌رود، اشکال مطرح شده توسط آیت‌الله مصباح نیز دفع می‌شود

این مطلب توسط مؤسسه "قرآن و علم" تهیه شده است.
نشانی: قم، خیابان معلم، معلم ۹، جنب هتل تیرب، کوچه شهید محمد حسن احمدی، کوی نور، پلاک ۹۱
صندوق پستی: ۴۱۶-۳۷۱۸۵
تلفن: پیامگیر، نامبر: ۰۲۷۳۳۰۰۲-۰۲۵۱
وبسایت: www.qurans.com

